

BİLİM KURGU SİNEMASINDA DÜNYA DIŞI YAŞAM TASVİRLERİ¹

Mehmet Ali ÇINAR²

Sertaç Timur DEMİR³

ÖZ

Dünya hâlâ çözülmemiş sayısız gizemle doludur. Bu durum insanın bitmek bilmeyen merak ve araştırma tutkusunun da özüdür. Elbette bu gizemler yalnızca dünyaya değil; Dünya dışına da dairedir. Bunun sonucu olarak insan yüzünü özellikle varılmamış uzaklara ve keşfedilmemiş uzaya çevirmektedir. İnsanlık tarihi boyunca hep merak konusu olan atmosfer ötesinin gizemi, bilim kurgu sinemasının odağındadır. Geline tarihsel dönemeç itibarıyla bilim kurgu sinemasının Dünya dışına dair tasvirleri yapımcının kolektif zihninde oluşan fanteziler bütünü olmaktan çıkarak gitgide bilimsel çalışmaların projeksiyonuna dönüşmektedir. Başka bir deyişle, bilim kurgu düşsel alana bilimsel bir misyon yüklerken; bilimi de sınırları müphem bir ilerlemeye tabi tutmaktadır. Sinemanın Dünya dışı yaşamla ilgili tasvirleri ütöpic veya hayali olmaktan çıkmakta ve hızla bilimsel değer kazanmaktadır. Bu çalışmada bilim kurgu sineması bir gelecek projektörü olarak görülmekte ve filmler bu yaklaşımla analiz edilmektedir. Filmlerdeki tasvirlerin sinemada ve bugünün dünyasında nasıl karşılık bulduğu ve geleceğin hangi olasılıklar taşıdığı soruları bu çalışmanın temel çerçevesidir. Bu amaçla makalede analize konu bilim kurgu filmleri zaman, mekân ve teknoloji bağlarıyla ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bilim kurgu, Dünya dışı, Gelecek, Sinema.

DEPICTIONS OF EXTRATERRESTRIAL LIFE IN SCIENCE FICTION CINEMA

ABSTRACT

The world is still full of unsolved mysteries. This is the essence of human's endless curiosity and passion for research. Of course, these mysteries are not just for the world; It is also about the outside world. As a result of this, man turns his face especially to unreached distances and unexplored space. The mystery of the beyond atmosphere, which has always been the subject of curiosity throughout human history, is at the center of science fiction cinema. As of the historical turn, the descriptions of science fiction cinema about extraterrestrials are gradually turning into projections of scientific studies, rather than being a set of fantasies formed in the collective mind of the producer. In other words, while science fiction assigns a scientific mission to the imaginary field; science also subjects the frontiers to ambiguous progress. Cinema's depictions of extraterrestrial life cease to be utopian or fanciful and rapidly gain scientific value. In this study, science fiction

¹ Bu çalışma, 2023 yılında Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalında ve birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında tamamladığı "Bilim Kurgu Sinemasında Dünya Dışı Yaşam Tasvirleri" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Derleme Makale

Review Article

² Yazar Bir Kuruma Bağlı
Değildir.

E-Posta

mehmetalicin@yaho.com

ORCID

0000-0003-0316-6893

³ Doç. Dr.

Gümüşhane Üniversitesi İletişim
Fakültesi, Gümüşhane, Türkiye

E-Posta

stdemir@yaho.com

ORCID

0000-0002-9420-9416

Başvuru Tarihi / Received

15.04.2023

Kabul Tarihi / Accepted

23.06.2023

cinema is seen as a future projector and movies are analyzed with this approach. The basic framework of this study is the questions of how the depictions in the movies correspond in cinema and in today's world and what possibilities the future holds. For this purpose, science fiction films that are the subject of analysis are discussed in the context of time, space and technology in this article.

Keywords: Science fiction, Extraterrestrial, Future, Cinema.

GİRİŞ

Bu makalede bilim kurgu sinemasının tarihi, uzay ve astronomi gibi literatürel verilerin aktarılmasından ziyade çalışmanın odağındaki film analizlerine yoğunlaşmıştır. Analize konu olan filmler Dünya dışı yaşamı betimleyen ve temsil eden bilim kurgu filmleri arasından seçilmiştir. Bu filmler: Stanley Kubrick'in *2001: A Space Odyssey* (1968) filmi, Christopher Nolan'ın *Interstellar* (2014) filmi, Ridley Scott'ın *The Martian* (2015) filmi ve Morten Tyldum'ın *Passengers* (2016) filmidir. Bilim kurgu sineması üzerinden yapılan bir çalışma için öncelikli olarak bilim kurguya atfedilen tanımlamalara değinmekte fayda vardır. Bilim kurgu kavramını ifade etmek için tek bir tanımdan söz etmek mümkün değildir. Zira bilim kurgunun farklı şekillerde tarif edildiği görülmektedir. Jacques Baudou (2005: 12) bilim kurguyu döneminin bilimsel ve teknik bilgilerine dayanarak geleceğe dair bir genelleme yapan didaktik bir tür olarak nitelendirilmektedir. Özgür Özakın (2001: 82) ise bilim kurgunun bilimsel rasyonalizme dayanan ve tarihsel değişimden yola çıkarak eleştirel gelecek senaryoları üreten bir tür olduğunu dile getirmektedir. Sertaç Timur Demir (2021: 57)'e göre bilim kurgu: "...izleyiciyi teknik ve algısal olarak geleceğin olası değişimlerine hazırlamakta, inandırmakta ve onun bir parçası yapmaktadır". Bu tanımlamalardan yola çıkılarak bilim kurgunun bilimden beslenerek kurgusal bir gelecek portresi çizdiği kanısına varılabilir. Bu gelecek portresi sadece Dünya kapsamında değil, Dünya dışı kapsamında da düşünülebilir. Özellikle son dönemdeki teknobilimsel gelişmeler dikkate alındığında insanlığın geleceğini sadece Dünya'da öngörmek yeterli değildir. Zira atmosferin ötesi insanlar için tarihte hiç olmadığı kadar ulaşılabilir bir konuma gelmiştir.

1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada bilim kurgu sineması, insanın zihinsel dünyasını görsel betimlemelere dönüştüren bir araç olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda sinemanın

görselleştirme gücünü kullanarak tasvir ettiği düşsel dünyanın gerçekleşmiş olabileceği ya da gelecekte gerçekleşmesinin mümkün olabileceği öngörülmektedir. Bilim kurgu filmlerinde yapımcıların sık sık yer verdiği düşsel tasvirler Dünya dışını konu edinen filmlerde de yer almaktadır. Bilim kurgu sinemasının bu tasvirleri ilk dönemlerde kurgulanmış tahayyüller olarak algılanmış olabilir. Ancak zaman ilerledikçe anlaşılmaktadır ki bilim kurgu sinemasında görünürlük kazanan tahayyüller bugünün yaşanan dünyasına dönüşmüştür ve dönüşmeye devam etmektedir. Demir (2021: 57)'in ifadeleri bu durumu özetler niteliktedir:

Uzun yıllardır hayal dünyasının fantastik yansıması olagelen bilim kurgu, bir edebiyat ya da film türü olmasının ötesinde -geldiğimiz tarihsel dönemeç itibarıyla- modern bireyin bizatihi içine düştüğü dünyanın kendisine dönüşmektedir. Diğer bir ifadeyle, bilim kurguda fantezileşen gelecek tasavvurları, artık belli bir mesafeden izlenen değil; içinde hemen herkesin bir şekilde rol aldığı hikayeciklerden oluşmaktadır: Sanki gelecek gelmiştir.

Resmettiği portrelerle doğrudan ya da dolaylı olarak içinde yaşanan dünyanın kendisine dönüşen bilim kurgu, tasvir ettiği Dünya dışı yaşam konusunda da yaşanılması muhtemel geleceğin işaretçisi olarak nitelendirilebilir. Teknoloji ve astronominin bilim kurgu sinemasında yer alan tasvirlerle benzer şekilde ilerlediği gözlemlenebilmektedir. Bu ilerleme, bilim kurgu sinemasının tasvirlerinin bugünün dünyasında tezahür ettiğini göstermektedir. Özellikle son yıllarda yapılan uzay araştırmaları sonucunda elde edilen bulgular, bilim kurgu sinemasının geleceğe yönelik tasvirlerini ekranlardan çıkararak fiziksel bir boyut kazandırmaktadır. Bu simbiyotik ilişki ekseninde Dünya dışı tasvirleri işleyen bilim kurgu sineması, gelecekte bugüne bir yansıma imkânı olarak nitelendirilebilir.

Gök kubbenin ötesi ve bir bütün olarak uzay bugüne değin hem bilimin hem de kurmacanın üzerinde durduğu konulardan birisi olagelmiştir. Bilim kurgu sineması insanlığın atmosferi aşabileceğini henüz başlangıcındayken öngörmüştür. Geline aşamada Dünya dışına insanlı veya insansız birçok uzay aracı gönderilmiş ve uzay istasyonları inşa edilmiştir. Bununla birlikte astronotlardan ziyade sivil insanların da uzaya gidip gelmesi mümkün olmuştur. Öyle ki uzay ve uzay seyahatleri 21. yüzyılın başat hedeflerinden ve tartışma konularından birisidir. Bu konu öncelikle astronomi

bilimini ilgilendiriyor olsa da disiplinlerarası bir alan olan sinemanın da kapsamına girmektedir. Buna istinaden hâlihazırda bilim kurgu sineması ekseninde yazılmış kitap, tez ve makale gibi birçok muhtelif eser görülebilmektedir. Ne var ki yapılan literatür taraması sonucunda bilim kurgu sineması üzerinden spesifik olarak “Dünya dışı yaşam” konusunda yoğunlaşan kapsamlı çalışmalara rastlanmamaktadır. Bu açıdan böyle bir çalışmaya girişilmesi önem arz etmektedir.

Bu araştırmanın amacı doğrultusunda en temelde analiz edilen bilim kurgu filmlerinde Dünya dışı yaşamın nasıl tasvir edildiği sorusu üzerinde durulmaktadır. Bunun yanında bu makalede şu sorulara da cevap aranmaktadır: Dünya dışı yaşam tasvirlerinden gerçek olan var mıdır? Dünya dışı yaşam tasvirleri gelecekte gerçekleşmesi muhtemel tasvirler midir? Tasvir edilen Dünya dışı olguların bilimsel arka planı var mıdır? Tasvir edilen Dünya dışı yaşamın Dünya’daki yaşamla benzerliği var mıdır? İnsanların Dünya’dan ayrılma ve Dünya dışında yaşama nedenleri neye dayandırılmıştır? Dünya dışında bir yaşam alanı oluşturmak, teknolojinin gelişmesiyle doğru orantılı mıdır? Bu durum bilim kurgu sinemasında nasıl tasvir edilmiştir? Tasvir edilen Dünya dışı yaşam, bilim insanlarının Dünya dışına dair teorilerini görselleştirmekte midir? Dünya dışı yaşam üzerine yapılan tasvirler geleceğe dair fikir vermekte midir?

2. Veri Toplama Çözümleme ve Değerlendirme Yöntemi

Bu çalışmada araştırma yöntemi olarak nitel yöntemler içerisinde betimsel analiz ve içerik analizi yöntemleri kullanılmaktadır. *Betimsel analiz*, araştırılan konunun görünen kısımlarının ele alındığı yüzeysel bir analiz yöntemidir. *İçerik analizi* ise, derinlemesine bir incelemeyi gerektirmektedir ve araştırılan konunun görünmeyen kısımlarını da ortaya çıkarmayı mümkün kılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek 2021: 243). Bu yöntemlerin seçilmesindeki temel amaç görsel-işitsel dokümanların incelenmesinde tercih edilen yöntemlerden olmaları ve bu makalenin konusu olan Dünya dışı yaşam tasvirleri çerçevesinde yapılan film analizlerine uygun olmalarıdır. Konu kapsamında analiz edilen filmler yeri geldiğinde yüzeysel bir incelemeyi gerektirirken yeri geldiğinde derinlemesine bir incelemeyi şart koşmaktadır. Buna istinaden betimsel analiz yöntemi ile ön plandaki verilere erişilmesi mümkün olurken içerik analizi yöntemiyle de arka plandaki verilere erişilmesi mümkün olmaktadır. Bu

çalışmada araştırılan konuya her iki şekilde de bakılacağı için bu iki yöntem eklektik biçimde tercih edilmiştir.

Veri kaynağı olarak seçilen filmler, kitaplar, görseller ve diğer materyaller araştırma soruları göz önünde bulundurularak betimsel analiz ve içerik analizi yöntemleriyle karşılaştırmalı ve tekrarlı² bir şekilde okunmuş/izlenmiş ve incelenmiştir. Burada karşılaştırmadan kastedilen, analizi yapılan filmlerdeki Dünya dışı yaşam tasvirlerinin uzay bilimleri kapsamında literatürde yer alan verilerle karşılaştırılması ve analiz konularının tasvir edilişi bakımından filmlerin birbirleriyle karşılaştırılmasıdır. Bu karşılaştırma neticesinde araştırma kapsamındaki filmlerin bilimsel verilerle ilişkisinin anlaşılması amaçlanmaktadır. Okuma, izleme ve karşılaştırma sürecinde analize değer olduğu düşünülen ayırt edici veriler kayıt altına alınmıştır. Veri toplama işlemi doyum noktasına ulaşıncaya dek devam etmiştir. Araştırmada mercek altına alınan filmlerin öncelikle baştan sona ön izlemesi yapılmış, ardından araştırılan konu başlığına ilişkin sahneler detaylı olarak izlenmiştir. Bu izleme sonucunda elde edilen veriler teorik tartışmalarla birlikte değerlendirilerek ilgili konu başlığı altında sınıflandırılarak tahlil edilmiştir. Detaylı izleme aşamasında verilerin elde edilmesi, çözümlenmesi ve yorumlanması süreci eş zamanlı olarak devam ettirilmiştir³. Veri toplama ve çözümlenme sürecinin birlikte yürütülmesi verilerin birikmesinden doğacak olumsuzlukları ortadan kaldırmakta ve araştırma sorularına ilişkin cevapların tespit edilmez değerlendirilerek ilgili konu başlığına yazılmasını mümkün kılmaktadır.

3. Dünya Dışına Çıkma ve Orada Yaşama İdeali

Dünya yaşamın başlaması ve devam edebilmesi için tüm olanakları barındırmaktadır. Bir gök bilimci olan Carl Sagan (1982: 346)'ın deyişiyle "hayatın hiçbir zaman başlama olanağı bulamadığı dünyalar da vardır". Keşfedilmiş birçok gezegenin var olmasının yanında bu gezegenlerin hiçbirinde yaşama dair henüz yeterince

² Prof. Dr. Yavuz Akbulut (2018: 185), nitel veri çözümlenme sürecini şu şekilde ifade etmektedir: "Nitel araştırmalarda veri çözümlenme işlemi, bol miktarda cümle, ses ya da görseli anlamlı biçimde özetleyebilmek için sürekli bir karşılaştırma ve tekrar gerektiren yorucu bir süreçtir".

³ "Nitel verilerle gerçekleştirilen çözümlenmeler veri toplama işlemi bittikten sonra gerçekleştirilmektedir. Nitel veri çözümlenmesinde ise çözümlenme ve veri toplama süreci birlikte devam eder. Hatta nitel çözümlenme sürecinin araştırmanın başından sonuna kadar devam eden bir süreç olduğu bile söylenebilir" (Akbulut, 2018: 184).

tatmin edici bir kanıtla rastlanılmamış olması Sagan'ın sözlerini doğrular niteliktedir. Bu tema kapsamında Dünya dışı tasvirler içeren birçok film bulunmaktadır. Uzay keşiflerinin devam etmesi ile paralel olarak bu tarz filmlerin artmakta olduğu gözlemlenebilmektedir. Bilim kurgu sinemasının diğer sinema türlerinden farklı olarak daha kapsamlı bir tema haznesine sahip olması ve bu haznenin içerisinde uzay temasının da yer alması bilim kurgu türünün ufku genişletmektedir.

Bu durumda astronomi temelli araştırmalar sonucu elde edilen bulgular - özellikle de NASA'nın bulguları- bilim kurgu sinemasında konu edilen Dünya dışı betimlemelerin temelini oluşturabilmektedir. Bu durum bilim kurgu sinemasının bilimsel verileri referans edindiğine örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca bu referansların ışığında bilim kurgu türü Dünya dışına dair kendi tasvirlerini gerek görsel gerek işitsel olarak oluşturabilmektedir. Bu tasvirlerin gerçeklikten uzaklaşması olasıdır. Zira sinemanın doğru bilgiyi bulma veya bir bilgiyi kanıtlama gibi bir iddiası yoktur. Bilim kurgu sinemasındaki betimlemelerin birçoğu hayallerden ve imgesel betimlemelerden oluşabilir. Buna rağmen bilim kurgu tarihi, zaman içinde gerçekleşen birçok teknoloji devriminin gündelik hayattan önce filmlerde resmedildiğini ortaya koymaktadır. Bu portre, farklı bir gezegende yaşama ideallerini de içermektedir.

Dünya'dan ayrılma ve farklı bir gezegende yaşama konusunda *Passengers* ve *Interstellar* filmleri kayda değer tasvirler içermektedir. *Passengers* filminde uzayda kolonileştirilmiş gezegenlerin var olduğu ve bu gezegenlerden Homestead II isimli gezegene yolculuk yapılmakta olduğu tasvir edilmektedir. Homestead II gezegeni birçok imkânı barındıran gelişmeye elverişli yeni bir gezegendir. İnsanlar Dünya'dan ayrılarak bu gezegene göç etmektedir. Homestead II'ye göç edilmesinin sebeplerinden biri Dünya'nın nüfus yoğunluğudur. Zira artan nüfus insanın bireysel yaşam alanını daraltmakta ve özgürce hareket edebileceği ortamları kısıtlamaktadır. Bu filmde tasvir edilen Dünya'dan ayrılma nedenleri zorunlu nedenler değil; insanların kişisel tercihleridir.

Interstellar filminde ise durum daha farklıdır. İnsanların varlıklarını sürdürebilmeleri için Dünya'dan ayrılmak kaçınılmazdır. Filmde bitkilerin ölmesi, oksijenin azalması ve ardı arkası kesilmeyen toz fırtınalarının meydana gelmesi Dünya'nın yaşanılmaz bir vaziyete doğru gittiğini göstermektedir. Bu vaziyetin sebep

olduğu ümitsizlik şu söylem ile ifade edilmektedir “Eskiden gökyüzüne bakıp yıldızlardaki yerimizi merak ederdik şimdi başımızı eğip topraktaki yerimizi düşünüyoruz” (Nolan, 2014: 00.16.45). Bu ifade, derinden derine insan hayatının Dünya’da son bulacağı düşüncesini ön plana çıkarmaktadır. Çünkü artık Dünya insanları besleyememektedir. Filmde Dünya’dan ümidin kesildiği, Dünya’nın insanlara ait olmadığı ve bir nesli daha yaşatamayacağı vurgulanmaktadır. Bu nedenle Dünya’yı kurtarmanın bir yolunu bulmak ya da Dünya dışında alternatif bir gezegen bulmak elzemdir. Cooper’ın⁴ “Dünya’yı kurtarmak için planınız nedir?” sorusuna karşılık Profesör Brand’ın⁵ planlarının Dünya’yı kurtarmak değil; ondan ayrılmak olduğunu söylemesi dikkat çekicidir.

Bu plana bağlı olarak on iki farklı gezegene on iki farklı astronot gönderilmiştir. Astronotların görevi araştırılan gezegenlerin yaşama elverişli olup olmadığını tespit etmek ve Dünya’ya bununla ilgili mesaj göndermektir. Gelen mesajlar doğrultusunda Dünya’daki bilim insanlarının amacı en uygun gezegenin hangisi olduğuna karar vererek insanları o gezegene götürmek olacaktır. Filmdeki şu söz bilim insanlarının bu konudaki kararlılığına vurgu yapmaktadır: “İnsanoğlu Dünya’da doğdu ama burada ölmeye niyeti yok” (Nolan, 2014: 00.16.45). Yaşama elverişli bir gezegen arayışı sadece bir film konusu değildir. Astronomların üzerinde çalışmalar yürüttüğü önemli konulardan birisidir. Bu çalışmalar neticesinde Lalande 21185⁶ isimli yıldızın etrafında Dünya’yı andıran gezegenlere rastlanmıştır. 21. yüzyıl teknolojisi bu gezegenleri Dünya’dan gözlemlemeyi mümkün kılarsa bile henüz bu gezegenlere fiziksel olarak ulaşmak mümkün değildir (Sagan, 2006: 66).

Gezegenleri uzaktan izleyerek bunların yaşanılabilir olup olmadığını anlamak pek mümkün değildir. Bu nedenle gezegenlere bizzat gidilmesi ve yakından incelenmesi gereklidir. *Interstellar* filminin tasvirlerinde gidilen her gezegenin farklı özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Örneğin filmde gösterilen gezegenlerden biri tamamen sudan oluşmaktadır. Bu gezegen uçsuz bucaksız bir okyanus gibidir.

⁴ Cooper, filmin başrolündeki karakterlerdendir. Yaşanılabilir bir gezegen arayışında kritik görevleri üstlenen deneyimli astronotlardan birisidir.

⁵ Profesör Brand, Dünya’dan ayrılma planını hazırlayan kişidir.

⁶ Lalande 21185: Güneşe yakın olan yıldızlardan biridir. Dünya’ya uzaklığı sekiz ışık yılıdır (Whatmough, 1996).

Gezegende su olmasına rağmen herhangi bir canlılık belirtisi yoktur. Ayrıca gezegende dev dalgalar oluşmaktadır. Tasvir edilen bu gezegenin insanların yaşayabilmesi için uygun şartları sağlamadığının anlaşılmasına müteakip gezegen terk edilerek farklı bir gezegen arayışına devam edilmektedir (Nolan, 2014: 01.08.04). İzleyicilerin birçoğu suyla kaplı bir gezegenin gerçekte var olamayacağını ve tamamıyla filmsel bir anlatı olduğunu düşünebilir. Ancak NASA'nın araştırmalarına bakıldığında su bulunan bir gezegen keşfedilmiş olabilir. Bu gezegenin ismi *GJ-1214b*'dir⁷. Yapılan araştırmalar sonucunda bilim insanları bu gezegenin su buharından oluşan bir atmosferle çevrili olduğu teorisi üzerinde durmaktadır (Clavin ve Perrotto, 2010).

Interstellar filminde tasvir edilen diğer bir gezegen ise tamamıyla kayalıklardan oluşmaktadır. Gezegende hiçbir canlı yoktur ve iklimi insanların yaşayamayacağı kadar soğuktur. Bulutlar bile donmuş vaziyettedir (Nolan, 2014: 01.39.00). Filmde tasvir edilen bu gezegen soğuk olması nedeniyle Güneş sistemindeki sekizinci gezegen olan Neptün'ü anımsatmaktadır. Neptün dört buçuk milyar kilometrelik mesafesi ile güneşe en uzak olan gezegendir. Güneş'e olan uzaklığı Neptün'ün aşırı soğuk olmasına neden olmaktadır. Hatta bu gezegen bir *buz devi* olarak anılmaktadır. NASA'nın Voyager II⁸ isimli uzay aracı Neptün'e yaklaşarak veri toplamayı başarmıştır. Bu verilere istianeden Neptün gezegeninin tıpkı *Interstellar* filminde tasvir edilen donmuş gezegen gibi yaşanılmayacak kadar soğuk olduğu düşünülmektedir (NASA, 2021).

Dünya dışında bir gezegende yaşanabileceği varsayıldığında öncelikli olarak akla gelen gezegen *Mars* olacaktır. Mars, bilim kurgu filmlerine birçok kez konu olmuş gezegenlerden bir tanesidir. Ridley Scott'ın 2015 yapımı *The Martian* filmi bunlardan biridir. Filmde farklı bilim dallarında uzmanlaşmış altı kişiden oluşan bir astronot ekibinin Mars'ta araştırma yaptığı tasvir edilmektedir. Normal şartlarda otuz

⁷ *GJ-1214b*, 2009 yılının aralık ayında keşfedilmiştir. Gezegenin Dünya'ya olan uzaklığı 40 ışık yılıdır. Dünya'nın kütesinden 6,5 kat daha büyük bir kütleyle sahiptir. Yarıçapı ise Dünya'dan 2,7 kat daha büyüktür (Caltech ve Perrotto, 2010).

⁸ Voyager II, NASA tarafından uzaya gönderilen ve Voyager I'den sonra yıldızlararası yolculuk yapabilen ikinci insansız uzay aracıdır. Güneş sistemindeki gezegenleri incelemek amacıyla üretilmiştir. Voyager II'nin temel amacı Jüpiter, Satürn, Uranüs ve Neptün gezegenleri hakkında veri toplamaktır (NASA, 2021).

bir gün sürecek olan araştırma, gezegende meydana gelen çok şiddetli bir fırtına nedeniyle on sekizinci günde iptal edilir ve astronotlar Dünya'ya dönme kararı alırlar. Astronotlardan beş tanesi Dünya'ya dönmeyi başarır. Ancak Mark Watney⁹ isimli astronot fırtınada kaybolarak Mars'ta tek başına mahsur kalır. Bugünün teknolojisiyle Mars'a bir insan bile gidememişken filmde bir astronotun 561 gün boyunca burada kurtarılmayı beklediği anlatılır. Kuşkusuz Dünya haricinde bir gezegende yaşayabilmek için en önemli ihtiyaçlar oksijen, su ve besindir. Watney'in uzmanlık alanı botanik bilimidir. Bu nedenle Watney Mars toprağında bitki yetiştirerek bir ekosistem oluşturmaya çalışır. Watney elindeki imkanlarla sera benzeri bir ortam yaratarak Mars toprağında patates yetiştirmeyi başarır. Böylelikle filmde Mars'ta bir yaşam döngüsü oluşturulduğu tasvir edilir. Bu tasvir gerçekten Mars'ta yaşanabilir mi sorusunu akla getirmektedir. Bu soruya net bir cevap henüz verilemeyebilir. Ancak NASA Mars gezegeni hakkında kayda değer veriler elde etmeyi başarmıştır. Gezegenin yüzeyi bilinen hâliyle kupkuru ve kızıl bir görünüme sahiptir (NASA, t.y.). Bu görünümüyle Mars yüzeyi Ürdün'de bulunan Rum Vadisi'ne benzemektedir. Böyle olduğu için, hikayesinde Mars gezegenini gösteren filmler genellikle bu vadiye çekilmektedir.

David Catling (2019: 105) Mars'ta yaşam olup olmadığını anlamak için gezegenin yüzeyine bakmanın yetersiz olduğunu ancak yeraltındaki jeotermal sıcaklığın yaşamsal bir ortam sağlayabileceğini ifade etmektedir. Mars'ta yaşam emarelerini araştıran Sagan (2006: 53) Milyarlarca ve Milyarlarca isimli eserinde bu konuya değinmektedir. Sagan, "*Mars'ta yaşam var mı?*" sorusundan ziyade "*Mars'ta hiç yaşam oldu mu?*" sorusu üzerinde durmaktadır. Gezegenin yüzeyinde görülen şekiller; kurumuş akarsu yataklarını, göl, deniz ve okyanus çukurlarını andırmaktadır. Bu emareler Mars geçmişinde yaşam olmuş olabileceğini ve bu yaşamın sona ermiş olabileceğini düşündürmektedir. Sagan dört milyar yıl geriye giderek Dünya'da yaşamının oluşmaya başladığı zaman ile Mars'ın durumunu mukayese etmektedir. Mars ve Dünya'nın birbirine benzer çevre koşullarına sahip olduğunu vurgulayan Sagan, canlılığın neden sadece Dünya'da ortaya çıktığını sorgulamaktadır. Sagan,

⁹ Mark Watney, filmin başrolündeki karakterdir. Filmin olay örgüsü Watney'in Mars'ta hayatta kalma mücadelesi üzerine kurulmuştur.

yaşamın Mars'ta başlamış olabileceği ve iklimde yaşanan olumsuz değişimler sebebiyle sona ermiş olabileceği teorisi üzerinde durmaktadır. Sagan'ın teorisini şu anki imkanlarla kanıtlamak mümkün değildir. Ancak ileriki yıllarda bu teori nihayete ulaştırılabilir. Bu teorinin doğru olduğu varsayılırsa yani Mars'ta yaşam var olmuştusa ve yaşamın sona ermesinin nedeni iklim değişikliğiyse bu durumun Dünya'nın başına da gelebileceği düşünülebilir. Zira küresel ısınma sebebiyle yaşanan iklim değişikliğinin her geçen yıl etkisini arttırmaya devam ettiği görülmektedir. Bu nedenle birçok canlı türünün nesli tükenmekte ve çölleşme giderek artmaktadır. Belki de Dünya'daki yaşamı sonlandıracak olan sebep küresel bir iklim değişikliği olacaktır. Böyle bir durumun meydana gelmesi hâlinde tıpkı bilim kurgu filmlerinde tasvir edildiği gibi canlılığın devamını sağlayacak başka bir gezegen bulunması gerekebilir.

3.1. Zaman

Bilimsel açıdan birçok tartışmaya neden olan ve hâlen üzerinde çalışmaların devam ettiği konulardan birisi şüphesiz ki *zaman* konusudur. *Zaman nedir?* Sorusu hâlen güncelliğini koruyan ve birçok tartışmaya sebep olan bir sorudur. Zaman, takvime veya saate bakıldığında görülen sayıların ilerlemesinden mi ibarettir? Başka bir ifade ile zaman bir süreç midir? Zaman birçok insan tarafından bir süreç olarak algılanıyor olabilir. Ancak bilim, zaman kavramına farklı açılardan yaklaşmaktadır. Vahit Okumuş (2013: 109), Evrenin Mantığı isimli eserinde zamanın bir süreci değil bir boyutu ifade ettiğini dile getirmektedir. Bir boyut olarak zamanın duyu organlarıyla algılanamadığı için doğrudan bir gerçek olmaktan ziyade dolaylı bir gerçek olduğunu vurgulamaktadır. Okumuş, zaman kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: “Zaman: var olan ve suyun denizleri kapladığı gibi alemi kaplayan, duyularla algılanamayan, sadece etkileri ile bize varlığını hissettiren bir boyuttur”.

Bir boyut olarak zaman kavramı uzay araştırmaları açısından önemli bir konu olagelmıştır. Albert Einstein ve Hermann Minkowski gibi birçok ünlü fizikçi, matematikçi ve astronom uzay-zaman üzerine çalışmalar yapmıştır. Einstein (2021: 53), İzafe Teorisi kitabında Minkowski'nin zaman konusundaki görüşlerine vurgu yapmaktadır. Minkowski x, y ve z koordinatlarının yanına bir de zaman koordinatının eklenmesi gerektiğini savunmaktadır. Dolayısıyla uzayın dört boyutlu olduğunu ve dördüncü boyutunda zaman olduğunu vurgulamaktadır. Zamanın bir boyut olduğu

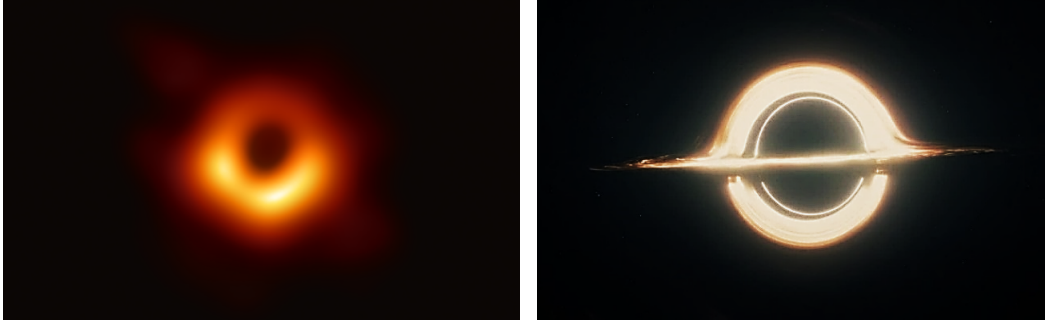
kabul edilirse bu boyuttan geçmenin mümkünatı olabilir mi, sorusu akla gelmektedir. Bu soruya istinaden *Interstellar* filminde betimlenen bir kara delik sahnesi ön plana çıkmaktadır (Şekil 1).

Sagan (1982: 259) uzayda çekim kuvvetinin aşırı artması sonucunda bir *kara delik* oluşacağını ve hiçbir cismin hatta ışığın bile kurtulamayacağını vurgulamaktadır. Bu yüzden ismi kara deliktir. Sagan, bir insanın uzaydaki bir kara deliğe girdiğinde vücudunun iplik gibi uzayacağını ve bu aşamadan sonra kurtuluşun mümkün olmayacağını belirtmektedir. Ayrıca Sagan kara deliklerin görünmez olduğunu ifade etmektedir. Ancak NASA 2019 yılında *Event Horizon Telescope (Olay Ufku Teleskobu)*¹⁰ olarak adlandırılan teleskop ile bir kara deliği görüntülemeyi başarmıştır (Şekil 1). Aslında Sagan haklıdır. Kara deliklerin görünmez olduğunu NASA'da kabul etmektedir. Çünkü Olay Ufku Teleskobu tarafından yakalanan görüntü kara deliği çevreleyen sıcaklığın oluşturduğu çemberin görüntüsüdür. Esasen kara delik çemberin merkezindeki karanlıktır (Landau, 2019).

Interstellar filminde bir kara deliğin içine girildiğinde neler olacağına dair betimlemeler yer almaktadır. Filmdeki uzay aracı kara deliğe girdiğinde çekim kuvvetinin etkisiyle hızlanmakta ve aşırı ısınmaya maruz kalmaktadır. Çekim kuvveti uzay aracının fonksiyonlarını çalışmaz hâle getirmekte ve aracın parçalanmasına sebep olmaktadır. Gerçekte bir kara deliğin içine girildiğinde tam olarak ne olacağı bilinmemektedir. Ancak *Interstellar* filmindeki betimlemede bir astronotun uzay aracı parçalanmadan önce kendisini dışarı fırlatarak kara delikten geçmeyi başardığı bunun sonucunda zamanın ve mekânın ötesinde farklı bir boyuta ulaşıldığı tasvir edilmektedir (Nolan, 2014: 02.18.00).

¹⁰ *Olay Ufku* bir kara deliğin etki ettiği çekim alanıdır ve bu alana girildiğinde artık geri dönüş mümkün değildir. Olay Ufku Teleskobu ise bu alanda oluşan parlamaları görüntülemektedir (Landau, 2019).

Şekil 1. Soldaki görsel NASA'nın görüntülediği kara deliktir. Sağdaki görsel Interstellar filminde tasvir edilen kara delikdir

Kaynak: (Landau, 2019) (Nolan, 2014: 02.13.37)

Einstein zamanın dördüncü boyut olduğu teorisini desteklemekle birlikte ayrıca zaman kavramının izafi olduğu teorisi üzerinde durmaktadır. Daha açık bir ifadeyle uzayın farklı yerlerindeki zamanın Dünya'daki zamandan farklı olduğu düşüncesini öne sürmektedir. Zamanın izafi olduğu konusu astronomi bilimiyle uğraşan bilim insanlarının en temel meşgalelerinden biri olduğu öne sürülebilir. Bu konu *Interstellar* filminde de işlenmektedir. Filmde, bilinmeyen bir gezegendeki zamanın çok yavaş aktığı vurgulanmaktadır. Bu yavaşlığın sebebi gezegendeki yer çekimine bağlanmaktadır. Dolayısıyla burada genel görelilik kuramına gönderme yapıldığı söylenebilir. Bu kuram çekim kuvveti arttıkça zamanın yavaşlayacağını ileri sürmektedir (Akağaç, 2019: 120).

Bu gezegende geçirilen bir saat Dünya zamanıyla yedi yıllık bir süreye tekâmül etmektedir. Gidilen bu gezegenden dönüldüğünde yirmi üç yıl dört ay sekiz günlük bir sürenin geçtiğine vurgu yapılmaktadır. Bu durum dünyadaki birçok insanın ölmüş olabileceği anlamına gelmektedir. Bu nedenle zamanın bir boyut olduğu düşünülerek geri gitmenin mümkün olup olmadığı sorgulanmaktadır. Ancak zamanın tek yönlü bir boyut olduğu ve geri gitmenin mümkün olamayacağı düşüncesi ağır basmaktadır (Nolan, 2014: 01.02.55). Zaman kavramı nasıl algılanırsa algılandıkça bilinen bir şey vardır ki zaman hep ileriye doğru gitmektedir. Zaman bir boyut da olsa bir süreç de olsa her hâlükârda insanı geleceğe götürmektedir. Zamanın yavaşlatılabileceğini veya hızlandırılabileceğini varsaymak daha kabullenilebilir bir düşünce olabilir. Ancak zamanda geriye gidilebileceğini öne sürmek bugünün şartlarında gerçeküstü bir düşünce olarak nitelendirilebilir.

3.2. Mekân

Uzay temalı filmlere bakıldığında Dünya dışında insanların yaşayabileceği birçok farklı mekân tasvirlerine rastlanmaktadır. Bu tasvirler kimi zaman aşırı ütopyik olsa bile genellikle insanlığın geleceğine dair akla yatkın tasvirler olarak görülebilir. *2001: A Space Odyssey* filminde Ay yüzeyinde kurulmuş olan *Clavius* isimli bir araştırma istasyonu bulunmaktadır. Clavius Ay yüzeyinde oldukça büyük bir alanı kaplamaktadır. 1968 yılında tasvir edilen ve sadece bir film sahnesi olarak görülen Ay'da kurulmuş bir istasyon tasvirinin yakın tarihte gerçekleşebilme ihtimali oldukça yüksektir. NASA, Artemis I projesi ile Ay'a tekrar giderek bu kez orada kalıcı bir üs kurmayı hedeflemektedir (NASA, t.y.a). Dünya'ya en yakın gök cisminin Ay olması, Ay'da insanlı araştırmaların yapılabilmesi ve diğer gök cisimlerine nazaran Ay hakkında daha fazla bilgiye sahip olunması filmdeki tasvirin gerçekleşme olasılığını artırmaktadır.

2001: A Space Odyssey filminde yer alan bir diğer önemli tasvir ise uzay boşluğunda süzülmekte olan Hilton uzay istasyonudur (Şekil 2). Bu istasyonun dış görünümü, merkezinden birbirine bağlanmış iki halka biçimindedir. Filmde tasvir edilen bu istasyon önemlidir. Çünkü film 1968 yılında gösterime girmiştir. O yıllarda Dünya dışında herhangi bir uzay istasyonu bulunmamaktadır. İlk uzay istasyonu filmin gösterime girdiği tarihten on sekiz yıl sonra 1986 yılında uzaya fırlatılabildiği¹¹. Film Dünya dışında bir yaşam alanı inşa edilebileceğinin ötesinde bu yaşam alanının neye benzeyeceğini de tasvir etmiştir. Amerika merkezli Orbital Assembly şirketi uzayda bir otel inşasına başlayacağını ve bu otelin inşasını 2025 yılında tamamlayacağını duyurmuştur. Ayrıca şirket, otelin modellemelerini kamuoyuyla paylaşmıştır. Modellemelere bakıldığında bu otelin Kubrick'in filminde tasvir edilen uzay istasyonuna benzer bir yapıda olduğu görülmektedir (Orbital Assembly, t.y.).

¹¹ İlk uzay istasyonu, SSCB tarafından 1986 yılında uzaya fırlatılan *Mir* uzay istasyonudur (NASA, t.y.b).

Şekil 2. 2001: A Space Odyssey filminde tasvir edilen uzay istasyonunun görüntüleri solda yer almaktadır. Orbital Assembly şirketinin Dünya dışında inşa etmeyi planladığı uzay otelinin modellemeleri sağda yer almaktadır.

Kaynak: (Kubrick, 1968: 00.21.40) (Orbital Assembly, t.y.)

Bilim kurgu sinemasında tasvir edilen uzay yapıları her ne kadar geleceğe gönderme yapıyor gibi görünse de aslında bu geleceğin henüz yaşanmamış zamana değil; şu an yaşanmakta olan zamana atıf yaptığı söylenebilir. Nitekim bir zamanlar hayal ürünü olan uzay yapıları bugün bir düşünce olmaktan çıkarak tasarlanabilir projeler hâline gelmektedir. Bu durumun en önemli göstergesi Uluslararası Uzay İstasyonudur. Bu istasyon insan eliyle inşa edilmiş dünya dışındaki muazzam yapılardan birisi olarak nitelendirilebilir. Astronot Chris Hadfield (2019: 184) bu istasyonun bir Amerikan futbolu sahası büyüklüğünde olduğunu, birçok farklı modülden oluştuğunu, bu modüllerin tüp geçitlerle birbirine bağlandığını söylemekte ve bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: “Bir bölümden diğerine geçmek için havalandırma borularına benzeyen tüplerden geçmemiz gerekiyordu. Dev ama dost bir robotun bağırsaklarında olmak gibi garip bir duyguydu...” Uzay boşluğunda bulunan böylesine büyük bir yapı gelecekte uzayın bir yerleşim alanı olarak kullanılabileceğini düşündürmektedir. Doğal gezegenlerin kaynaklarından beslenen ya da kendi kaynaklarını üretebilen böylesi yapay yaşam alanları, insanlık için yerleşik yeni bir hayat tarzına temel olabilir.

3.3. Teknoloji

Dünya dışında insanların işini kolaylaştırabilecek en önemli teknolojilerden birisi yapay zekâdır. Çünkü yapay zekâ insani ihtiyaçlara gereksinim duymamaktadır. Uzay temalı filmlerde yer alan tasvirlerle bakıldığında yapay zekânın neredeyse tüm filmlerde etkin olarak kullanıldığı görülmektedir. Baudou (2005: 105) Bilim-Kurgu adlı eserinde “elektronik beyinler ve yapay zekâ” ifadesini kullanmaktadır. Elektronik beyinler, içinde yapay zekâyı barındıran somut nesnelere olarak düşünülebilir. Yapay zekâ ise bu elektronik beyinlerin içinde yer alan soyut kavramı ifade etmektedir. 2001: *A Space Odyssey* filminde tasvir edilen *Hal 9000* isimli süper bilgisayar hem elektronik beyin tabirine hem de yapay zekâ konusuna önemli bir örnek teşkil etmektedir.

HAL isminin açılımı: Heuristically Programmed Algorithmic Computer’dır. Berk Çoker (2016: 143) bu açılımı “Sezgisel Olarak Programlanmış Algoritmik Bilgisayar” şeklinde Türkçeye çevirmiştir. Filmde HAL’ın mekanik zekânın ulaştığı son nokta olduğu ve bir insan beyninin üretkenliğine sahip olduğu vurgulanmaktadır. HAL röportaj yapabilmekte ve sorulan sorulara cevap verebilmektedir. Bir röportajda uzay gemisinin beyni olarak büyük bir sorumluluğa sahip olmasından dolayı kendisinde bir güven eksikliği hissedip hissetmediği sorulmaktadır. HAL, bu soruya karşılık kendi serisi olan 9000 serisinin hiç hata yapmadığını ve hata yapmaya kapalı olduğunu dile getirmektedir. Kendisinin hiç şüphe duyulmadan güvenilebilecek bir teknoloji olduğunu iddia etmektedir. Geminin tüm çalışma sisteminden sorumlu olduğu için kendisini en verimli konumda tutmaya çalıştığını ve bilinci yerinde olan her varlığın bunu yapabilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Kubrick, 1968: 00.58.18).

Bu söylemden HAL’ın, bilinçli olarak eylemlerini gerçekleştiren bir yapay zekâ portresi olduğu çıkarımı yapılabilir. Başka bir deyişle HAL, en temel insani özelliklerden biri olan bilince sahip bir yapay zekâdır. Bu durum, yapay zekânın bir insanın yerine geçip geçemeyeceği sorusunu akla getirmektedir. Neil Postman (2006: 131) bunun mümkün olmadığını şu cümleyle dile getirmektedir: “İnsan zekasını kopya eden bir makine arayışı çok eskilere dayansa da ve dijital mantık devreleri bu arayışa bilimsel bir yapı kazandırmış olsa bile yapay zekâ anlam üreten, anlayan ve hisseden bir yaratığın (yani insanın) ortaya çıkmasına yol açamaz”. Yapay zekâ hiçbir zaman

bir insana denk olamayabilir. Ancak bu teknolojinin sürekli gelişmekte olduğu ortadadır. Bu doğrultuda yapay zekâ giderek insansılaşmaktadır. Ne kadar insansı olursa olsun organik bir biçimde Dünya'ya gelmeyen yapay zekâ teknolojisi, hiçbir zaman bir insanın yerini tutamayabilir. Ancak insana en yakın yapay zekâ üretilirse birçok insan gerçek bir insanla konuşmak yerine kendi istediği cevapları alabileceği şekilde özelleştirilmiş bir yapay zekâyı konuşmayı tercih edebilir. Böyle bir durumda farklı problemler ortaya çıkabilir. Çünkü davranışları kestirilebilen ve duyguları olmayan bir yapay zekâ hayatı monotonlaştırabilir. Bu durumda insanın yine insana dönmesi gerekebilir.

21. yüzyılda ön plana çıkan teknolojilerin başında robot teknolojisi de yer almaktadır. Geline aşamada bu teknoloji birçok farklı şekilde evrimleşmiştir. Artık robot bahsi geçtiğinde mutfak robotu gibi robotlardan ziyade insansı davranışlar sergileyen insanımsı varlıklar zihinlerde canlanmaktadır. Bir robot görünüş ve davranış bakımından tıpkı bir ikiz kardeş kadar insana benzeyebilse de bu durum o robotun bir insan tarafından üretildiği ve programlandığı gerçeğini değiştirmemektedir. Dolayısıyla bir robot neye benzerse benzesin her hâlükârda yine bir robottur. Stephen Hawking ve Leonard Mlodinow (2012: 133) bir robotun davranışları hakkındaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir: “Bir robotun davranışları, özgür iradeye sahip olan bir varlığın tersine, tamamen tanımlanmıştır. Yani ilkesel bir saptama olarak robot, davranışları öngörülebilir bir varlıktır”. Bu söylemden robotları insanlardan ayıran özelliğin özgür irade olduğu anlaşılmaktadır. Robot teknolojisi 21. yüzyılın popüler konularından birisi olmasıyla birlikte bilim kurgu sinemasının da en temel temalarından birisi olagelmıştır.

Sinemada robotların birçok farklı şekilde tasvir edildiği görülmektedir. Robotlar, kimi zaman kendine has şekillerinde tasvir edilirken kimi zamansa herhangi bir canlı görünümünde tasvir edilebilmektedir. Özellikle insan görünümlü robot tasvirleri oldukça dikkat çekicidir. *Passangers* filminde tasvir edilen *Arthur* karakteri buna örnek olarak gösterilebilir. Arthur; sohbet edebilen, duyduklarını hafızasında tutarak farklı sohbetlerde kullanabilen, insanları tanıyabilen, öğrenme becerisine sahip insansı bir robot olarak tasvir edilmektedir (Tyldum, 2016: 01.08.00). *Interstellar* filmine bakıldığında filmdeki robotların insanlarla iç içe olduğu, bilgi alışverişinde

bulduğu ve ortak görevler üstlendiği izlenmektedir. Bu filmde tasvir edilen robotlar insan görünümünde değildir. Ancak insan gibi düşünebilecek şekilde programlanmıştır. Robotların; dürüstlük, şakacılık, yorumlama ve sır saklama gibi birçok parametresi bulunmaktadır ve bunların oranları insanlar tarafından belirlenebilmektedir. Örneğin filmdeki Tars isimli robotun dürüstlük parametresi güvenlik açığı yaratmaması için yüzde doksan olarak ayarlanmıştır (Nolan, 2016: 00.44.25).

Bilim kurgu sinemasında yer alan robot betimlemelerinde robotların farklı amaçlar için kullanıldığı görülmektedir. Robotlar, kimi zaman *Star Wars* filmlerinde olduğu gibi bir savaş makinesi olarak kullanılmakta kimi zamansa *Interstellar* ve *Passengers* filmlerinde olduğu gibi insanlara yardımcı olarak tasarlanmaktadır. Esasen bir robotun yaptığı faaliyet o robotun değil, üreticisinin amacını gerçekleştirmek üzerinedir. Zira robotlar özgür bir iradeye sahip olmadıkça bu durum böyle olacaktır. Ünlü bilim kurgu yazarı Isaac Asimov bu konuda *üç robot yasası* öne sürmüştür. Bu yasaya göre:

- 1) Bir robot hiçbir zaman bir insana zarar veremez ya da eylemsiz kalarak bir insana zarar verilmesine yol açamaz.
- 2) Bir robot, bir insanın kendine verdiği emre uymak zorundadır, ancak bu emirler birinci robot yasasıyla çelişirse, onları yerine getirmek zorunda değildir.
- 3) Bir robot, birinci ve ikinci temel yasayla çelişen bir duruma yol açmadığı sürece kendi hayatını korumak zorundadır (Asimov, 2008: 9).

Buna göre Asimov robotları akıllı varlıklar olarak nitelendirmekte, insanları robotlardan robotları da insanlardan korumakta, robotların insanlardan alt konumda olduğunu vurgulamakta ve kurallara uyduğu sürece robotların kendi varlıklarını sürdürme haklarının olduğunu ifade etmektedir. Bilim kurgu sinemasının bir teması olarak robotların sinemadan çıkıp gerçek hayata dahil olduğu ve giderek “akıllı” nitelik kazandığı gözlemlenmektedir. Teknoloji -özellikle de akıllı teknolojiler- bilim kurgu sinemasının yaygın sorunsallarından biri olmasının yanında modern kültürün ve insan hayatının da ayrılmaz bir parçası hâline gelmektedir. Bugünün dünyasında teknolojiyle temas etmeyen bir insan görme olasılığı oldukça düşüktür. Teknoloji merak edilen sorulara cevap bulmak için bir araç olarak kullanılmakta ve insanı Dünya

dışı'na dahi götürebilmektedir. Her teknolojinin bir amacı ve bir vaadi muhakkak vardır. Ancak teknolojinin masumiyeti ve amacına bağlılığı konusunda kadim ve çetin bir tartışma söz konusudur.

Hiçbir teknoloji insanın hayrına olmayan bir vaatle gelmez. Muhakkak kendisini meşru kılacak kendisini yaygınlaştıracak toplumda kabul görmesini sağlayacak konforu kolaylığı beraberinde vadeder ve bu vaatle kendisini inşa eder kabul görür. Hiçbir teknolojik devrim ve araç başlangıçtaki vaadine bağlı kalmaz, muhakkak bir sapmaya uğrar... (Demir, 2022: 00.06.13).

Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere insan yararına üretilen -ya da öyle olduğu iddia edilen- teknoloji bir başkalaşıma uğrayabilmekte, amacı dışında kullanılabilmekte ve beklenmeyen durumlara sebep olabilmektedir. Başlangıçta bir konfor, bir kolaylık olarak bütünleşilmesi istenilen teknoloji yeri geldiğinde uzaklaşmak istenen bir tehde de dönüşebilmektedir. Teknoloji, insanı bir yandan Dünya dışına çıkararak yeni dünyaların kapısını açmakta, diğer yandan aynı Dünya'yı yok edebilecek riskleri taşımaktadır. Zira gelinen aşamada teknoloji doğal ve organik olan dünyayı radikal bir şekilde dönüştürerek, kendi ontolojisinden türeyen yeni ve inorganik bir yaşam formu geliştirmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada *2001: A Space Odyssey*, *Interstellar*, *The Martian* ve *Passengers* filmleri konu edindikleri Dünya dışı yaşam tasvirleri çerçevesinde ve zaman, mekân ve teknoloji bağlamlarında analiz edilmiştir. *Interstellar* filminde Dünya'nın yaşanılmaz bir hâle gelmesinden dolayı insanların Dünya dışında yeni bir yaşam alanı bulması gerektiği tasvir edilmektedir. Buna göre kendisine yeni yaşam alanları edinmek için doğayı istila eden insan, aslında uzun vadeli yaşamı yok ettiğinin belki de tam olarak farkında değildir. Bu gidişata göre Dünya'nın sonu ve Dünya'dan ayrılma meselesi filmsel bir tasvir olmasının ötesinde esaslı bir mesele olarak insanlığın acil gündeminde yer almaktadır.

İncelenen filmlere bakıldığında Dünya'dan ayrılmak için zorunlu nedenler olmamasına rağmen insanların kendi tercihlerine istinaden Dünya'dan ayrıldıkları da tasvir edilmektedir. *Passengers* filminde beş bin yolcunun kolonileştirilmiş bir gezegene doğru yol aldığı görülmektedir. Burada insanların farklı bir gezegeni tercih

etmesinin nedeni Dünya'nın aşırı kalabalık ve pahalı olmasıdır. Gerçekten de dünya nüfusunun hızla artması bugünün güncel sorularından birisidir. Doğum ve ölüm canlıların en doğal özelliklerindedir. Ancak bu iki unsur denge içinde olmadığına doğanın ekolojik düzeni bozulmaktadır. İnsanın ilerlemeci hırsının çıktıklarından biri olan tıbbın gelişmesi ve yaşam koşullarının iyileşmesiyle birlikte ortalama insan ömrünün uzaması, doğumların ölümlerden fazla olması ve canlılar arasında en az sayıda üreyebilen varlıklardan birinin insan olmasına rağmen Dünya nüfusunun doğanın kabullenemeyeceği bir şekilde artış eğiliminde olması insanın doğa ekolojisinden bağımsızlaştığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Elbette yalnızca sayısal veriler değil; modern insanın kontrolsüz üretim ve tüketim ilişkileri de bu doğal dengenin yerine rekabet eksenli yıkımları beraberinde getirebilmektedir.

Passengers filminde tasvir edilen yeni bir gezegene yapılan yolculuk, Dünya'nın gittikçe daralan yaşam alanında sıkışmış olan insanların daha az sayıda insanın yaşadığı ve doğanın bozulmadığı kolonileştirilmiş yeni bir gezegene kaçışını ima etmektedir. Filmde kolonileştirilmiş gezegenler insanlara yeni bir hayat vadetmektedir. Dünya dışı gök cisimlerinin kolonileştirilmesinin filmsel bir tasvir olmanın ötesinde devletler için bir amaç hâline geldiği görülebilmektedir. NASA tarafından yürütülen *Artemis* projesinin misyonu Ay yüzeyinde geçici olarak kalmak değil, kalıcı bir üs kurmaktır. Bu durum Ay'ın kolonileştirilmesi konusunda önemli bir adım olabilir. *2001: A Space Odyssey* filminde 1968 yılında kalıcı bir yerleşke olarak tasvir edilen *Clavius* isimli Ay istasyonu NASA'nın Ay üssü projesiyle ilişkilendirilebilir. Bu durumdan bugünün Ay misyonlarının bir sinema filmi tarafından elli beş yıl önce tasvir edildiği görülebilmektedir.

Bu araştırmada Dünya'dan ayrılma nedenlerinin ardından Dünya dışında; zaman, mekân ve teknoloji gibi unsurların nasıl tasvir edildiği üzerinde durulmuştur. *Zaman* kavramı *Interstellar* filminde akla gelenin dışında daha bilimsel bir yaklaşımla tasvir edilmektedir. Filmde Einstein'ın genel görelilik kuramına gönderme yapılarak zamanın mekâna göre değişkenlik gösterdiği ve zaman kavramının bir süreç olmaktan ziyade bir boyut olarak tasvir edildiği görülmektedir. Zaman, bir boyut olarak düşünüldüğünde derin bir soyutluğu ifade etmektedir. Bu nedenle uzay-zaman üzerine düşüncelerin bir teori olmanın ötesine geçmesi oldukça zor bir durumdur. Bilim kurgu sineması bu konuda görsel betimlemeler üretebilmektedir. *Interstellar* filminde zaman

boyutundan geçebilmek için çok güçlü bir çekim kuvvetine ihtiyaç duyulduğu tasvir edilmektedir. Bu nedenle bir kara deliğe girildiği ve farklı bir boyuta geçildiği görülmektedir. Kara delikler NASA'nın da önem verdiği bir araştırma konusuysa da, kara deliğin içinden geçmek hâlen filmsel bir tasvirdir.

Uzaya yerleşme düşüncesinin giderek artmakta olduğu bir dönemde bu çalışmada incelenen unsurlardan bir diğeri de Dünya dışı *mekân* unsurudur. *2001: A Space Odyssey* filminde tasvir edilen Hilton uzay istasyonu bugün gerçekleşmek üzere oluşuyla bu çalışmanın en dikkat çeken temsillerinden biridir. Filmin yayınlandığı yıl temel alındığında o yıllarda uzayda böyle bir yapının inşa edilebileceğini düşünmek bile kolay değildir. Filmdeki bu tasvir, bilim kurgu sinemasının geleceğin yaşam mekânları konusunda fikir verdiğinin bir göstergesi olarak etiketlenebilir. Dünya dışı mekânlar konusunda *Passenger* filminde tasvir edilen *Homestead II* gezegeni ön plana çıkmaktadır. Bu gezegen insanlar için daha yaşanılabilir bir mekânı vadetmektedir. Ne var ki bugüne kadar yapılan uzay çalışmalarında yaşanılabilirlik açısından Dünya'dan daha iyi bir gezegen bulunabilmiş değildir. Bu nedenle hâlâ yaşanılabilir olan ancak gitgide sağlığını kaybeden bu Dünya'dan göç etmeyi düşünmek yerine, Dünya'yı eski sağlığına kavuşturmanın yöntemleri üzerinde düşünmeyi sürdürmek gerekmektedir.

Bu makalede değinilen bir diğeri ise *teknolojidir*. Teknoloji bilim kurgu sinemasında ve özellikle konusu Dünya dışında geçen filmlerde önemle üzerinde durulan konulardan birisidir. Bunun nedeni Dünya dışına çıkabilmenin teknoloji ile doğrudan bağlantılı olması olabilir. Teknoloji tasvirleri konusunda incelenen filmler arasında en dikkat çeken tasvir *Passengers* filminde görülen yıldız gemisi Avalon'dur. Bu uzay gemisi insanı hayrete düşüren muazzam bir zekâ ürünü olarak tasarlanmıştır. Avalon hem dış hem de iç teknolojisiyle üst düzey bir teknoloji tasviri olarak yorumlanabilir. Gemi, teknolojisi sayesinde uzayda yıllarca süren bir yolculuğa çıkılabilmektedir. Bu uzay gemisi, yüz yirmi yıl sürecek olan gezegenler arası bir yolculuğa çıkmıştır. Böylesi uzun bir sürenin karada hareket eden bir araç için bile oldukça yıpratıcı olacağı düşünüldüğünde, uzayda yolculuk eden bir geminin bu şekilde tasvir edilmesi bir uzak gelecek tasviri olarak nitelendirilebilir.

Dünya yörüngesinde bulunan Uluslararası Uzay İstasyonu bile henüz yirmi dört yıllık bir süreyi uzayda geçirmiştir ve 1957 yılında uzaya fırlatılan Sputnik I

uydusu da dahil olmak üzere uzayda yüzyılı aşkın bir sürede kalabilmiş herhangi bir insan yapısı bulunmamaktadır. Ancak insanın uzayda sürekli bir ilerleme eğiliminde olduğu düşünülürse bu filmde tasvir edildiği gibi gelecekte uzayda yıllar süren yolculuklara çıkılmasını sağlayacak teknolojiye ulaşılması mümkün olabilir. *Passengers* filminde tasvir edilen uzay gemisi ulaşım sağlayan bir araç olmasının yanında teknolojiye duyulan aşırı güveni de sembolize etmektedir. Bu uzay gemisine duyulan güven Titanik filmi hatırlatmaktadır. Devasa boyutlardaki Titanik gemisinin de batmayacağı düşünülmesine rağmen okyanusun ortasındaki bir buzdağı gemiyi batırmaya yetmiştir. Avalon gemisi de bir gök taşı nedeniyle parçalanmanın eşiğine gelmiştir. Her iki filmin tasvirlerinden insan yapısının mutlak bir güven sağlayamayacağına ima edildiği çıkarımı yapılabilir.

2001: A Space Odyssey filminde tasvir edilen HAL 9000 isimli süper bilgisayar teknolojiye mutlak bir şekilde güvenilmemesi gerektiği konusunda önemli bir örnek teşkil etmektedir. HAL'ın bir insanın sahip olduğu zihinsel yetilerin birçoğuna sahip olduğu görülmektedir. HAL tıpkı bir insan gibi düşünülmekte ve uzay gemisinde bulunan altı mürettebattan birisi olarak kabul edilmektedir. Bu durumdan bir yapay zekânın insanla eşit tutulduğu kanısına varılabilir. Bir yapay zekâ olarak HAL teknolojisi düşünüldüğünde 1968 yılında tasvir edilen bu yapay zekâ döneminin ötesinde bir betimleme olarak nitelendirilebilir. Yapay zekâ insanlığın geleceğini şekillendirmede önemli roller oynayabilir. Zira yapay zekâ, Dünya dışı bağlamında düşünüldüğünde insanların yapamayacağı işleri yapabilir ve uzayın keşfinde etkin olarak kullanılabilir. Ancak şunu da ifade etmek gerekir ki yapay zekânın insan kontrolünden çıkması da muhtemeldir. Kubrick, filmde gelişmiş bir yapay zekânın olumlu yönleri olacağı gibi olumsuz yönlerinin de olabileceğine işaret etmektedir. HAL'ın, yaratıcısı olan insana itaat etmek yerine kendi normlarını önceleyerek uzay boşluğunda mürettebatı ölüme terk etmiş olması buna örnek olarak gösterilebilir. Bu durumdan bir yapay zekânın kendisini insandan üstün gördüğü çıkarımı yapılabilir. İnsanın bedensel yetilerini -belki de çok daha fazlasını- kazanan mekanik bedenler insansı bir zekâyâ da sahip olursa Dünya'daki insan varlığının gerekliliği tartışma konusu olabilir. Bu durumda üreme yerine üretim tercihine gidilebilir. Hâlen ülkelerin demografik gücü insan nüfusuna dayandırılırken gelecekte bu durum insansı robot

ÇINAR, Mehmet Ali ve DEMİR, Sertaç Timur (2023). Bilim Kurgu Sinemasında Dünya Dışı Yaşam Tasvirleri. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (2), 954-977

nüfusuna dayandırılabilir. Suudi Arabistan'ın robot Sophia'ya vatandaşlık vermesi bu konuda atılan ilk adım sayılabilir. Gelecekte tıpkı insan hakları gibi robot hakları da anayasalarda yer alabilir.

Bu çalışmanın sonucunda bilim kurgu sinemasının diğer sinema türlerinden farklı olarak fütüristik tasvirlerle yer verdiği anlaşılmaktadır. Bu tasvirlerin içerisinde Dünya dışı yaşamların da sıklıkla betimlendiği görülmüştür. Bu konuda bilim kurgu sinemasının teorik verilerden istifade ederek izleyicinin önünde bir projeksiyon oluşturduğu ifade edilebilir. Bilim kurgu sinemasının geçmişteki tasvirlerinden bugün gerçekleşmiş olanlar bulunduğu gibi, ilerleyen süreçte gerçekleşme potansiyeli yüksek olanlar da vardır. Bilim insanlarının öngörülerini, uzay teknolojisinin hızla gelişmesi ve ülkelerin uzayda var olma misyonu, bilim kurgu sinemasında görselleştirilen Dünya dışı yaşam portrelerinin adım adım gerçekleşmekte olduğunun göstergesidir. Bu nedenle bilim kurgu sineması sadece hoşça zaman geçirilebilecek bir izleniç olarak görülmekten ziyade geleceğe yönelik tasarı ve öğretiler sunan bir tür olarak *görülmalıdır*. Nitekim böylesi bir yaklaşım, bu çalışmada incelenen “Dünya dışı yaşam” gibi bilim kurgunun diğer konuları üzerinde de uygulandığı takdirde, günümüzün baskın teknoloji kültürü ve geleceğin muhtemel deneyimleri hakkında isabetli ve tedbir alıcı öngörüler geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

AKAĞAÇ, Orhan (2019). Evrenin Kodları, İstanbul: Griffin Kitap.

AKBULUT, Yavuz (2018). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.

ASIMOV, Isaac (2008). I, Robot. Tayland, Macmillan Publishers Limited.

BAUDOU, Jacques (2005). Bilim-Kurgu, (Çev: İpek Bülbüloğlu), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

CLAVIN, Whitney ve PERROTTO, Trent (2010). NASA Aids in Characterizing Super-Earth Atmosphere, <https://www.nasa.gov/topics/universe/features/exoplanet20101201.html>, Erişim Tarihi: 11.03.2022.

ÇINAR, Mehmet Ali ve DEMİR, Sertaç Timur (2023). Bilim Kurgu Sinemasında Dünya Dışı Yaşam Tasvirleri. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (2), 954-977

CATLING, David (2019). Astrobiyoloji Dünyada ve Evrende Yaşam, (Çev: Burak Kaya), İstanbul: Metis Yayınları.

ÇOKER, Berk (2016). Bilim Kurgu Sineması 1900-1970, İstanbul: Seyyah Kitap.

DEMİR, Sertaç Timur (2021). “Teknolojinin Neresindeyiz? Bilim ve Kurguda Gelecek Zaman Tasavvurları”, Bilişim Teknolojileri Online Dergisi, 12 (47), s.48-67.

DEMİR, Sertaç Timur (2022). İVT Seminerleri 12 Sonsuzluk Tasarısı Olarak Teknolojikleştirilmiş Yaşam, <https://youtu.be/Ihb3Xh3V4Ko?t=373>, Erişim Tarihi: 20.07.2022.

EINSTEIN, Albert (2021). İzafiyet Teorisi Özel ve Genel Görelilik, (Çev: Gülen Aktaş), Ankara: Say Yayınları.

HADFIELD, Chris (2019). Bir Astronottan Hayat Dersleri, (Çev: İlknur Urkun Kelso), Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.

HAWKING, Stephen ve MLODİNOW, Leonard (2012). Büyük Tasarım, (Çev: Selma Öğünç), İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.

KUBRICK, Stanley (Yönetmen) (1968). 2001: A Space Odyssey (Film), Metro Goldwyn Mayer.

LANDAU, Elizabeth (2019). Black Hole Image Makes History; NASA Telescopes Coordinated Observations, https://www.nasa.gov/mission_pages/chandra/news/black-hole-image-makes-history, Erişim Tarihi: 17.04.2022.

NASA, (2021). Voyager 2, <https://solarsystem.nasa.gov/missions/voyager-2/in-depth/>, Erişim Tarihi: 18.03.2022.

NASA, (t.y.). Mars Exploration Program, <https://mars.nasa.gov/>, Erişim Tarihi: 19.03.2022.

NASA, (t.y.a). Artemis I, <https://www.nasa.gov/artemis-1>, Erişim Tarihi: 03.05.2022.

NASA, (t.y.b). Mir Space Station, <https://history.nasa.gov/SP-4225/mir/mir.htm>, Erişim Tarihi: 01.04.2022

ÇINAR, Mehmet Ali ve DEMİR, Sertaç Timur (2023). Bilim Kurgu Sinemasında Dünya Dışı Yaşam Tasvirleri. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 11 (2), 954-977

OKUMUŞ, Vahit (2013). Evrenin Mantığı, İstanbul: O2 Yayınevi.

ORBITAL ASSEMBLY, (t.y.). Voyager, <https://orbitalassembly.com/voyager>, Erişim Tarihi: 22.03.2022

NOLAN, Christopher (Yönetmen) (2014). Interstellar (Film), Warner Bros. Pictures.

ÖZAKIN, Özgür (2001). Bugünün Dünyasını Geleceğe Yansıtma, Arredamento Mimarlık Tasarım Kültürü Dergisi.

POSTMAN, Neil (2006). Teknopoli, (Çev: Mustafa Emre Yılmaz), İstanbul: Paradigma Yayıncılık.

SAGAN, Carl (1982). Kozmos Evrenin ve Yaşamın Sırları, (Çev: Reşit Aşçıoğlu), İstanbul: Altın Kitaplar.

SAGAN, Carl (2006). Milyarlarca ve Milyarlarca Milenyumun Eşiğinde Yaşam ve Ölüm Üzerine Düşünceler, (Çev: Füsün Baytok), Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu.

SCOTT, Ridley (Yönetmen) (2015). The Martian (Film), 20th Century Studios.

TYLDUM, Morten (Yönetmen) (2016). Passengers (Film), Columbia Pictures.

WHATMOUGH, John (1996). Astronomy Picture of the Day, <https://apod.nasa.gov/apod/ap961019.html>, Erişim Tarihi: 07.03.2022.

YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK Hasan (2021). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık

Yazarların çalışmaya katkı oranları eşittir.

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.